

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

פרק ג'-ד, ג

בפתיחת הפרק עמוס מתריע בפני העם שבחירתו כעם ה' לא תגן עליו מפני העונש, אלא להפך - הבחירה מטילה על שכמו אחריות שהתנערות ממנה תגרור ענישה חמורה. בהמשך מופיעה סדרת שאלות רטוריות בעלות מבנה דומה (ג-ח), שמטרתה להדגיש את היותה של הנבואה הכרח לנביא. מכאן ואילך עובר עמוס להשמיע נבואות תוכחה כנגד השכבה הגבוהה בשומרון - עשירי שומרון יושבי הארמונות ובתי השן (ג, ט-טו), ונשותיהם הנמשלות לפרות הבשן (ד, א-ג). עושרם מבוסס על עושק דלים ורמיסת אביונים, ועל כן עונשם יבוא להם ביד קשה.

1.

עמוס מתאר את בחירת ישראל בביטוי "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", לשון המופיעה בסיפורי בחירת האבות. עיינו במקבילות לביטוי 'משפחות האדמה' בבראשית י"ב, ובבראשית כ"ח, ובמקבילה ל'ידעת ה' בבראשית י"ח, טו. תנו דעתכם להקשרים בהם נזכרים הביטויים, ולמשמעותם בסיפורי האבות ובנבואה בספר עמוס.

2.

עיינו בסדרת השאלות המופיעות בפסוקים ג-ח.

א | עמדו על עיקרון החוקיות הטבוע בבריאה העולה משאלות אלה, ועל הנושא המשותף למרבית המשלים, להוציא המשל הראשון.

ב | סדרת השאלות הרטוריות מסתיימת בשאלה שבה מתרחש שינוי מפתיע (טוויסט) - "אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה" (ו). במה שונה החוקיות המוצגת בשאלה זו מהחוקיות המוצגת בשאלות הקודמות? באיזה מובן היא משמשת כמקפצה לנאמר בפסוקים ז-ח?

ג | נסו לבאר את טענתו של עמוס על הנביא והנבואה בפסוקים ז-ח לאור יחס העם לנביאים בתקופתו, הנזכר לעיל ב'יב.

3.

א | בחנו את שני החורבנות המתוארים בפסוקים יד-טו. במה הם נבדלים זה מזה וכנגד אילו חטאים הם מכוונים?
ב | בדקו את תפקידן הכפול של קרנות המזבח בתנ"ך: ויקרא ד', זיח, כה; מל"א א', ג; מל"א ב', כח, וחשבו מהי המשמעות הסמלית של גדיעתן.

פרק ד', ד-יג

החטיבה פותחת בתוכחה על העבודה הפולחנית בבית-אל ובגלגל. במרכז הנבואה עומדת סדרת עונשים בת חמישה שלבים, המסיימים כולם - 'ולא שבתם עדי נאם ה'!'. העם סופג מכה אחר מכה, אך הוא עומד במריו ולא שב אל ה'. הנבואה מסתיימת בהכנה לקראת העונש העז ביותר, שיבוא באופן ישיר מאת ה'.

4.

'באו בית אל ופושעו, הגלגל הרבו לפושעו' - עמוס מפרט בפסוקים ד-ה סדרת פעולות הנעשות במסגרת הפולחן: זבחים ומעשרות, קרבנות תודה ונדבות. מהו הפשע הנזכר כאן ומהי חומרתו המיוחדת? תוכלו להיעזר בדברי **המצודות**: 'פשעו - להקריב שם אל הבעל... בואו לגלגל ושם הרבו לפשוע, כי הזביחה שמה אל העבודה זרה הוא עוון גדול ורב לפני המקום, לפי ששם עמד המשכן תחילה!'. נסו להציע פירוש נוסף לחומרתם של פשעים אלה על רקע הסמיכות לנבואה שלפניה.

5.

השלב הראשון (ו) והשני (ז-ח) בסדרת העונשים פותחים בלשון דומה: 'וגם אני/אנכי'. עמדו על הצד השווה בשני עונשים אלה, ועל החומרה היתרה בעונש השני. בשונה מהשלב הראשון שמתואר כעונש כולל - 'בכל עריכם' ו'בכל מקומותיכם', העונש השני הינו חלקי - 'המטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר'. נסו לשער מדוע דווקא בעונש זה, החמור יותר, יש כביכול צמצום בעונש.

הרחבה - 'וְאָבְדוּ בְּתֵי הַשָּׁן'

"במשך כל תקופת המלוכה היו ממלכות ישראל ויהודה שונות זו מזו בעצמתן המדינית והכלכלית. ממלכת ישראל אשר השתרעה מן בצפון ועד בית אל בדרום, ומהים ועד מזרח הגלעד, נהנתה מתנאים גאוגרפיים טובים יותר שאפשרו את התפתחותה. נכללו בה רוב החלקים הפוריים של הארץ ועברו בה שתי דרכי הסחר הבין לאומיות העיקריות: דרך הים ודרך המלך. לממלכת ישראל היה גם מוצא לים התיכון ומשום כך היתה פתוחה לסחר עם החוף הפיניקי ולמרכזים הניאו-חיתיים וחשופה להשפעות תרבותיות חיצוניות. עדויות לעוצמתה של ממלכת ישראל יש הן במקרא והן בממצא הארכיאולוגי. העדות המקראית מרבה לתאר את עושרם של תושבי ממלכת ישראל 'השוכבים על מטות שן וסרוחים על ערשותם, אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק' (חיה כץ, ארץ דגן ותירוש - הכלכלה בממלכת יהודה בימי בית ראשון, עמ' 91, 106-107) במאה העשרים נערכו כמה חפירות בעיר שומרון, שחשפו את גודלה ועושרה של ממלכת ישראל. בחפירות

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

נתגלו בין השאר ארמון אחאב ומלכי ישראל, חומה כפולה שהקיפה את המתחם, שער העיר, שרידי מגדלים ועוד. בחפירה התגלה מבנה מינהלי הסמוך לארמון המלך בו נתגלו 102 חרסים המתוארכים לתקופת ירבעם השני, תקופת פעילותו של עמוס. על גבי החרסים כתובות עבריות בדיו, שתוכנן תעודות משלוח של שמן ויין. בצפון האקרופוליס נמצאו שרידים מועטים של מבנה שזוהה כארמון נוסף, ובו נחשפו עיטורי שנהב ובולות טין של תעודות ממלכתיות. מבנה זה זכה לכינוי "בית השן", בהתאם למסופר בספר מלכים, שם נכתב כי המלך אחאב בנה את בית השן. ב"בית השן" שבחקרה נמצאו עבודות אמנות משנהב מן התקופה שבין המלך אחאב למלך ירבעם. גילוי אוסף השנהבים מעיד על העושר והרהבתנות של מלכי שומרון. וכך כותבת חיה כץ בספרה:

"בחפירות שומרון נחשפו כ-500 פיסות של עיטורי שנהב מגולפים שמקורם בקישוטי הריהוט של מלכי ישראל... בלוחיות המגולפות בתבליט עמוק ניכר סגנון מעורב, המשלב השפעה סורית עם סגנון מצרי. הדמויות השייכות לקבוצה זו הן ספינקסים, אריות טורפים, שוורים וכן שנהב האישה בחלון. בשנהבים המגולפים בסגנון רדוד ניכר הסגנון המצרי, ומתוארות בהם דמויות מן העולם המיתולוגי המצרי... לעומת זאת, בתחום ממלכת יהודה נמצאו חפצי שנהב מעטים בלבד."

◀ **האישה בחלון** - לוחית שנהב, כפי הנראה מארסלאן-טאש (סוריה), המאה השמינית לפני הספירה. על הלוחית המוצגת במוזיאון ארצות המקרא בירושלים, נראית אישה המביטה מבעד לחלון עם מעקה עמודים נמוך, אשר סביבו מסגרת של שלושה משקופים נסוגים, היוצרים מעין חלון. ראשה של האישה מעוטר בתסרוקת או בפיאה באורך הכתפיים ועל קדמת מצחה עיטור. תיאור זה, שזכה לכינוי "האישה בחלון", נמצא באתרים נוספים וביניהם גם בין ממצאי השנהב בחפירות שומרון. ההשערה המקובלת היא שמדובר בעיטור הקשור לפולחן עשתורת.

מתוך: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=5649>

ביאורי מילים

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

פרק ג'

- (ג) הַיִּלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּלִמְיָ אִם נוֹעְדוּ: שְׁנֵי אַנְשִׁים הַהוֹלְכִים 'יַחְדָּו' בְּדֶרֶךְ אַחַת וּלְכִיוּן אֶחָד, זֶה בְּצַד זֶה, כִּנְרָאָה סִיכְמוּ עַל כֵּךְ מֵרָאשׁ.
- (ה) הַיַּעֲלֶה פֶּח מִן הָאֲדָמָה וְלֹכּוֹד לֹא יִלְכּוֹד: הַמִּלְכוּדֹת עוֹלָה מִן הָאֲדָמָה כַּאֲשֶׁר הַצִּיפּוֹר נִכְנַסְתָּ אֵלֶיָּהּ, וְסוּגַרְתָּ עַל הַצִּיפּוֹר.
- (ו) אִם יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִחְרְדוּ: תִּקְיעַת הַשׁוֹפָר שִׁימָשָׂה כַּאֲזַעֲקָה עַל בּוֹא אוֹיֵב לְעִיר, וְלִכְן הָעַם שְׁבַעִיר נִבְהַל מִמֶּנָּה.
- (ז) וְלֹא יִדְעוּ עֲשׂוֹת נִכְחָה: הֵם הִשְׁתַּרְשׁוּ בַחֲטָאִיהֶם עַד שֶׁאִינָם יוֹדְעִים לִלְכַת בְּדֶרֶךְ הָאֵמֶת וְהַיֶּשֶׁר.
- (יא) צַר וְסָבִיב הָאָרֶץ וְהוֹרִיד מִמֶּנָּה עֶזְרָה: הָאוֹיֵב יִקִּיף אֶת הָאָרֶץ, וְיוֹרִיד אֶת חוֹמוֹתֶיהָ וּמִבְצָרֶיהָ הַמְּגִנִּים עֲלֶיהָ.
- (יב) בְּפֶאֱת מִטָּה וּבְדַמְטָק עָרְשׁ: הָאוֹיֵב יִבּוֹז וְיִשְׁמִיד אֶת שׁוֹמְרוֹן, וּמָה שִׁינְצַל מִמֶּנָּה יִהְיֶה רַק קְצוּוֹת הַמֵּיטוֹת, הַמִּסְמָלִים חֶלֶק קֶטַן בִּיּוֹתֵר מֵרְכוּשָׁם.

פרק ד'

- (א) הָאִמְרוֹת לְאֲדֹנֵיהֶם הַבִּיָּאָה וְנִשְׁתָּה: גְּבִירוֹת שׁוֹמְרוֹן תּוֹבְעוֹת מִבְּנֵי זֹגָן לֹא־יִשְׁפָּר לָהֶן לִסְבוּא וּלְהַתְעַנֵּג בְּכָל מַחִיָּה, גַּם תוֹךְ עוֹשֵׂק הַחֲלָשִׁים.
- (ב-ג) וְנִשְׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת וְאַחֲרֵיתְכֶן בְּסִירוֹת דוֹגָה: עוֹנֶשֶׁן שֶׁל הַנְּשִׁים יִהְיֶה שֶׁהֵן יִישְׁלוּ מֵהַמְשַׁקָּאוֹת בָּהֶם שֶׁקִּעוּ וּיִלְכְּדוּ בִיַּדֵּי הָאוֹיֵבִים בַּחֲכוֹת וּבִסִּירוֹת.
- וּפְרָצִים תִּצְאָנָה אֲשֶׁה נִגְדָה וְהַשְׁלִכְתֶּנָּה הַהֶרְמוֹנָה: נְשׁוֹת שׁוֹמְרוֹן יוֹצְאוּ מֵהַעִיר דֶּרֶךְ הַפְּרָצוֹת שִׁיבְקֵעוּ בַחֹמָה, וְיִוְגְלוּ 'הַהֶרְמוֹנָה', הַמְּצִיֵּינַת אוֹלֵי אֶת הַר הַחֲרָמוֹן, בְּכִיוּן דַּמְשֶׁק.
- (ה) וְקִרְאוּ נִדְבוֹת הַשְּׁמִיעוּ: הַזְּמִינוּ אֶת הַצִּיבּוֹר לְהִשְׁתַּתֵּף בְּסַעֲוֹדַת הַקֶּרֶבֶן שִׁלְכֶם.
- (ז) שְׁלַחְתִּי בְּכֶם דְּבַר בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם: אֶעֱנִישׁ אֶתְכֶם בְּמַכַּת דְּבַר כֶּשֶׁם שֶׁהִכִּיתִי אֶת מִצְרַיִם בַּעֲשֵׂר הַמַּכּוֹת.
- הַרְגִּיתִי בַּחֲרֹב בַּחֲוִירְכֶם עִם שְׂבִי סוּסִיכֶם: טוֹבֵי הַלּוֹחֲמִים רְכוּבֵי הַסּוּסִים יִהְרְגוּ בִיַּדֵּי הָאוֹיֵבִים בַּחֲרֹב.
- וְאַעֲלֶה בְּאֵשׁ מַחְנִיכֶם וּבְאַפְּכֶם: פְּגָרֵי הַמֵּתִים הַרְבִּים הַמוֹטְלִים לֹלֵא קְבוּרָה יַעֲלוּ צַחֲנָה.
- (יג) וּמִגִּיד לְאָדָם מֵה שַׁחוּ: ה' מַגְלָה לְאָדָם אֶת תּוֹכְנִיּוֹתָיו, אוֹ חוֹשֵׁף אֶת הַתְּכִנּוּיּוֹת שֶׁבִּלְב הָאָדָם.
- עֲשֵׂה שַׁחַר עֵיפָה: ה' הוֹפֵךְ אֶת הָאוֹר לְחוֹשֶׁךְ בְּכָל יוֹם תַּמִּיד.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555